گوتاری جێکەریی … 4 … غەمگین بۆڵی

بەشی چوارەم

ئەمجۆرە نووسینانە لەبەر ئەوەی گوتراوی ئامادەکراون و بۆچوونەکانیش بەدرێژایی مێژووی ڕەخنەی ئەدەبی کورد هەبوونە، گوتارەکان یەك قالب وەردەگرن و خاوەن یەك دیدگە و یەك بۆچوونن.
بۆ نموونە: دەکرێت هەموو ئەو گوتراوە سواوانەی لەو گوتارەدا نووسراون لەبارەی ئەزموونی شیعریم، بۆ شیعری شاعیرێکی دیکەیش ببن. واتە تەنیا ناوی شاعیرەکان و نموونەی شیعریەکانیان بگۆڕین، وەبەر هیچ جیاوازییەك ناکەوین. ئەمجۆرە گوتارە ئەگەر بشێت، ناوی بنێن: (گوتاری جێکەریی)، گوتارێکە بۆ هەموو ئەو شاعیرانە دەبێت کە دەکەونە خانەی میتۆدی خراپەوە. ئەگینا ئەگەر سەیری ئەو شاعیرانە بکەین کە بنووس لە بازنەی (میتۆدی باشە)دا ناوی ڕیزکردوون لە گوتارێکی بەناوی (کۆکردنەوەی دژەکان)دا نووسیویەتی: ” ئەگەر لە ئەزموونی شیعری هاوچەرخی نوێ وردبینەوە و نموونەی هەر یەك لە (دڵشاد عەبدوڵڵا ، هاشم سەراج، هیوا قادر، جەمال غەمبار، سەباح
ڕەنجدەر، کەریم دەشتی، دلاوەر قەرەداغی، کەژاڵ ئەحمەد، دڵسۆز حەمە، قوبادی جەلی زادە…) وەربگرین دەبینین تاڕادەیەك بەر ئەزموونی جیاوازی شیعری دەکەوین.”(10) ئایا ئەگەر لە خوێنەرانی هۆشیار بپرسم: ئایا ئەو بۆچوونانە و قسەڕیزکردنانە هی ساڵانی حەفتا و هەستاکان نین؟

ئایا ئەزموونی شیعری ئەو شاعیرانەی کە بنووس لە گۆڤاری (شیعر) لەسەریان دەنووسێت و بە ناشاعیریان دەزانێت، لە بەشێکی ئەزموونی شیعری ئەو شاعیرانە تایبەتتر و جوانتر نین کە بنووس ناوەکانیانی ریزکردوون؟ (خوێنەر دەتوانێت سەیری ژمارەکانی گۆڤاری “شیعر” بکات). ئایا وەکوو
پرسیارێك بۆ خوێنەرانی بەجێبهێڵم و بڕۆم، ئایا دەبێت لە ژمارەکانی داهاتووی گۆڤاری (شیعر)دا، هەمان ئەو شاعیرە جیاواز و هاوچەرخانەی ئەدەبیاتی کوردی، بە ناشاعیر و کۆیلە و کۆڕەوار نەزانێت؟ ئەگەر زۆر دوور نەکەوینەوە و هەر لەسەر ئەو ناوانە بوەستین کە ئاماژەی پێداون، بنووس ئەمجارە لەبارەی ئەزموونی شیعری شاعیرێکیان (قوبادی جەلی زادە)وە، نووسیویەتی: ” ڕەنگە

قوبادی جەلی زادە نموونەی دیاری ئەو شاعیرانە بێت، کە بێپەردە و ڕاشکاوانە گوزارشتی لەو چەپاندنە سێکسیانە کردووە، کە ساڵانێك پێوەی ناڕاندوویەتی و ئێستا لە نێو دونیای شیعرییەکەیدا گوزارشتی لێ دەکات.
واتە شیعری نەکردووەتە دەلاقەیەك بۆ تێڕامان لە بوون و مرۆڤ و ئەو پێشهاتانەی ڕووبەڕووی دەبێتەوە. بەڵکو شیعر دەبێتە جێگەیە بۆ خۆبەتاڵکردنەوە” (11).

ئایا ئەو دووڕوویيەی ناو نووسین چی ناوێکی لێ بنین؟ کەسێك سەروکاری لەگەڵ دونیای فیکر و مەعریفەدا هەبێت، چۆن دەلوێت جارێك ئەزموونی شیعری شاعیرێکی (قوبادی جەلی زادە) پڕ جیاواز و تایبەت بێت و جارێکیش ئەزموونی شیعری ئەو شاعیرەی پڕ جێگەیەك بێت بۆ خۆبەتاڵکردنەوە؟ ئایا ئەوە لۆژیکی ڕەخنەگرتنە؟ کەسێك خاوەن چەقێکی فیکری بەهێز نەبێت، بەردەوام تووشی ئەم هەڵانە دەبێتەوە و بەخۆی خودی خۆی بە درۆ دەخاتەوە و بەردەوام خۆی تەریق دەکاتەوە. بۆیە زۆرجارانە وەستان لە نووسین گرنگترە لە نووسین، چونکە پێویستمان بەوەیە بە کردەی خوێندنەوەیەکی چڕ و پڕ ئەو چەقە فیکرییە لە ناوەوەی خۆماندا دروست بکەین.

بۆیە بەشێك لەوانەی خەریکی ڕەخنەگرتنن خاوەن ئەو چەقە فیکرییە نین و هەوڵیش نادەن بۆ دامەزراندنی ئەو دونیابینییە تایبەتییەیان. بۆیە بەردەوام لە گوتەیەك بۆ گوتەیەکی دیکە و لە گوتارێك بۆ گوتارێکی دیکە دژی خۆی دەوەستێتەوە. بە جۆرێك بێ سەروبەر دەبێت، کە دواجار خۆی سەر لە خۆی دەرناکات. ئەو دووفاقیەتە لە گوتاری سیاسیی حیزبی نزیکە، نەوەك لە گوتارێك پەیوەندی بە دونیای ئیستاتیکا و مەعریفەوە هەبێت. ئەگەر هەر لەسەر ئەو کۆنتێکستەدا بوەستین، ئایا شیعر جێگەیەکە بۆ خۆبەتاڵکردنەوە؟ ئایا بنووس لە خۆی پرسیوە، کام بەتاڵکردنەوە؟ کەسێك ئەگەر خوێنەرێکی هۆشیاریش بێت، جارێك ناڵێت ئەو شاعیرە، یەکێکە لە شاعیرە تایبەت و جیاوازەکانی شیعری کوردی و دواتریش بڵێت، ئەوە ناشاعیرە و شیعر لەلای ئەو جێگەیەکە بۆ خۆبەتاڵکردنەوە.

لە گوتاری (کۆکردنەوەی دژەکان) بنووس ئامانجی ئەوە نییە جیاوازیی دژەکان ڕاڤە بکات، بەڵکو ئامانجی تەنیا ناوڕۆزکردن و ڕازیکردنی ئەو شاعیرانە کە دەکەونە ناو بازنەی میتۆدی باشەوە. بۆیە بە پێویستی دەزانم ئاماژە بەچەند گوتراوێکی ئامادەن و قسەی سواوی ناو گوتارەکانی بکەم، کە ئەمجۆرە لە قسە هەڵڕشتنانە بەردەوام لە

چایخانە و شەقام و دانیشتنی خوێنەران دووبارە و دووبارە دەبنەوە. ئایا پڕەنسیپی کاری ڕەخنەگر ئەوەیە ئەو گوتراوانە دووبارە بڵێتەوە کە هەموو خوێنەرێکی شیعری دەیانڵێتەوە، یان شتێکی دیکە دەڵێت کە پێشووتر نەمانزانیوە؟ ئەگەر جددیتر بپرسین، ئایا ئەوە لۆژیکی فەلسەفە و فیکر و ئەدەبیاتە کە ئەو شتانە وەك ڕەخنە بگوترێنەوە، کە پێشووتر و بەردەوام گوتراون و گوتراونەوە؟ لێرەدا ئاماژە بە چەندان گوتراوێکی سواوی ناو گوتارەکانی بنووس دەکەم، بۆ ئەوەی گوتراوەکانمان نەکەونە بازنەی گومانەوە و خوێنەر وەها هەست بکات گرێیەکی دەروونیمان هەیە لەو گوتارەدا.

بنووس لە گوتارێکی بەناونیشانی (سروشتگەرا، یان دژە سروشتگەرا)دا، نووسیویەتی: " بەشێك لە توێژەرەوان لایانوایە بەکاربردنی زمانی نووسین بە گشتی و زمانی ئەدەب بەتایبەتی لە شێوە سادەکەیدا بە دروست نازانن، بەڵام بەپێچەوانەشەوە بەشێك لە نووسەران و شاعیران هەر بەردەوامن لەسەر بەکاربردنی زمانی سادە و نزیك لە زمانی ڕۆژانەی هاوڵاتیانەوە" یان لە پەڕەگرافێکی دیکەیدا دەڵێت: " ئەگەر باس لە دەست پێك بکەین دەبینین دەستپێکی شیعرەکە تاڕادەیەکی زۆر بە دەستپێکێکی لاواز دەستی پێکردووە" (12).

بنووس لە گوتارێکی دیکەیدا بەناونیشانی (نامۆبوونی خود لە بەردەم بووندا) چەندان گوتراوی سواو و ئامادەکراو فڕێدەداتە ناو گوتارەکەیەوە. وەکوو:
" ئەگەرچی تا ئێستا سیمای دەنگە نوێکانی شیعریی نوێی کوردی بەتەواوی دەرنەکەوتووە، بەڵام لەنێو ئەو دەنگە نوێیانەدا هەندێك دەنگ و شاعیری نوێ دەبینین".
ئایا ئەوە قسەی ڕەخنەگرێکە کە ساڵانە دوو سێ کتێب بخاتە ناو کتێبخانەی کوردییەوە، یان قسەی هەموو خوێنەرێکی ئاسایی شیعریی کوردییە؟ هەر بەجددی کاك ئارام سدیق هەست ناکەیت ئەو گوتراوەیە زۆر تەقلیدییە؟ ئەم گوتراوە بەجێدەهێڵین و ئەمجارە دەچینە سەر گوتراوێکی دیکەی. ئەمجارەیان نووسیویەتی: " زمان کەرەستەی بنەڕەتی شیعرە و بەبێ زمانێکی تۆکمە و جیاواز ناتوانرێت شیعرێکی نەمر و چێژبەخش بەرهەم بهێنرێت".
ئایا گوتاری ڕەخنەی ئەدەبی کوردی لەوەتەی هەیە ئەمەی دووبارە و دووبارە نەگوتووە؟ باشە ئەگەر ئەو ڕستەیە هی من بێت و تۆ خوێنەری ئەو ڕستەیە بیت، ئایا هیچ خەیاڵ و بیرکردنەوەت وەبەر هیچ شتێکی تازە دەکەوێت کە لە پێشوودا نەتزانی بێت؟

هەر لەسەر هەمان گوتاردا دەوەستین و ئەمجارەیش بنووس نووسیەتی: "

شاعیرانی نەوەی نوێ زیاتر لە شاعیرانی نەوەکانی پێشووتر کاریگەرن بە مۆدێرنە و دەرکەوتەکانی ئەم دنیا تازەیە"(13).
هەمیشە ڕەخنەگری میلی پشت بەو گوتراوە ئامادانە دەبەستێت کە ئەوەی خوێنەر بێت دەیزانێت. واتە هەمان قسەی ڕۆژانە دەگوازێتەوە ناو پرۆسەی نووسینەوە، تەنانەت ناتوانێت قسەی ڕۆژانەیش تێبپەڕێنێت.

بنووس لە گوتارێکی دیکەیدا بەناونیشانی (شیعر و دۆخی بە لێبوکبوون) دەنووسێت: " یەکێك لەو ڕەخنانەی لەمەڕ شیعری نەوەی نوێ بەردەوام بەرگوێمان دەکەوێت ئەوەیە کە شیعرییەت لە دەقەکانیاندا نییە و شیعر لای ئەم نەوەیە بۆتە قسەهەڵڕشتن".
لەم ڕستانەدا تەواو درك بەو هەقیقەتە دەکەین کە بنووس قسەی ڕۆژانە و گوتراوی سواو بەزۆر دەئاخنێتە ناو نووسینەکانییەوە. گوتەی " بەردەوام بەرگوێمان دەکەوێت" ئاماژە دانە بۆ ئەو هەقیقەتە.
یان لە درێژەی گوتارەکەدا دەڵێت: " یەکێك لە خەسڵەتەکانی شیعر ئەوەیە کە لادانی زمانی و وێنەیی بخولقێنێت".
ئایا لەوەی ئەدەبیاتی کوردی هەیە، ئەو گوتەیە نییە؟ ئاخر بنووس لەوە ڕاهاتووە چەندان گوتەی سواو لێرەو لەوێ بهێنێت و بەبێ ئامانج و مەبەست بیانخاتە ناو باسەکانییەوە.
ئەمجارە لە هەمان گوتاردا نووسیویەتی: " بەبێ چێژ شیعر جوانی کەمدەبێتەوە".
پێموایە ئەو گوتەیەکی هێندە سواوە، ئەوەی چوار کۆمەڵە شیعر بخوێنێتەوە دەتوانێت گوتەیەکی وەها بڵێت؟

هەر لەسەر هەمان گوتار دەدەوستین و ئەمجارە بنووس چونکە بڕیاری داوە بە بوون و نەبوون هەر دەبێ و هەر دەبێ بنووسێت، دەنووسێت: " شاعیر نەیتوانیوە تێکمەیی تەواو لە شیعرەکەدا بەرجەستە بکات".
بەر لە هەموو شتێك تێکمەیی تەواو مانای چییە؟ ئایا تێکمەیی ناتەواویش هەیە؟ ئەگەر شتێك تێکمە بێت، دەشێت تەواو یان نا تەواو بێت؟ هەر کردەیەك تێکمە بوو، ئەوە گومانی تێدا نییە کە تەواوە. دواتر، ئەوە ئیشی ڕەخنەگری ڕاستەقینەیە ڕێنمایی دەربکات و بڵێت، نەیتوانیوە وەها بکات و دەبوایە شاعیر ئەوەهای کردبایە – نووسیبایە – ئەوە جۆرە قسەکردنە لەسەر شیعر دەمانباتەوە بۆ سەرەتای شەستەکان و حەفتاکان.

بنووس هەم بەردەوام دەبێت لە قسەهەڵڕشتن و هەمیش بەبێ بیرکردنەوەیەکی قووڵ هەمان ئەو گوتانەی لە ژیانی ڕۆژانەی هەر

خوێنەرێکدا بەر گوێمان دەکەون و دووپات دەبنەوە، دەنووسێت:" درێژکردنەوەی شیعر بە شتی زیادە"(14).

پێموابێت ئەوەیش هێندە ڕوونە کە هیچ گوتەیەك لە خۆی هەڵناگرێت، وەلێ ئەگەر هەرکات کاك ئارام سدیق حەزی کرد و ویستی ئەوە ئامادەیی ئەوەم دەبێت گفوگۆی جددیانە و بەبێ بڕیاری پێشوەختە لەسەر ئەم گوتە و لەم بارەیەوە بکەین، جا چی بە نووسین بێت، یان بە شێوەی زارەکی.

بنووس لە گوتارێکی دیکەیدا بەناونیشانی (درۆ و مۆدێرنە لە شیعریی حەقیقەتی شاراوە) دەنووسێت: " لەنێو دونیای مۆدێرندا هەموو شتەکان گۆڕانیان بەسەردا دێت، هەر لە پەیوەندی تاکەکانەوە تا دەگاتە هەموو ئاستەکانی تری پەیوەندی"(15).

ئایا ئەو گوتراوانە قسەی هەموو خوێنەرێکی شیعری کوردی نین؟ ڕەخنەگری ڕاستەقینە کەشفی دونیایەکی دیکەمان بۆ دەکات لەناو کۆنتێکستە شیعرییەکاندا، کە خوێنەری ئاسایی درکی پێناکات. ئەگەر هەمان ئەو گوتراوە میلیانەی لە چایخانەکاندا لەبارەی شیعرەوە دەگوترێن، بنووسینەوە! پرۆسەی نووسین وەك نەنووسینە، چونکە شتێك ناگوترێت، شیاوی گوتن بێت؟ بۆیە یەکێك لە ناسینەوەی خەسڵەتەکانی ڕەخنە بەزمانی میللی ئەوەیە، کە گوتەی ناو گوتارەکان لە یەك دەچن و کۆی گوتارەکان یەك قالب و چوارچێوەبەندی وەردەگرن و دەشێت ناو لەمجۆرە گوتارانە بنێن، گوتاری جێکەریی.